

TOKAT YÖRESİ HALK OYUNLARI KIYAFETLERİ

Mustafa KAYA¹ Bekir ÇOKSEVİM² Yakup PAKTAŞ³

ÖZET

Orta Karadeniz Bölgesinin önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Tokat, tarihi ve kültürel değerleri açısından çok zengin bir ilimizdir. Tokat yöresinde oynanan halk oyunlarının figür, oyun ve özellikle de halk oyunları kıyafetlerindeki çeşitliliği, bu bölgenin ne kadar zengin ve köklü bir kültüre sahip olduğunun göstergesidir. Tokat'ta bilinen pek çok halk oyunları kıyafeti olmasına karşın günümüzde bu çeşitlilik giderek azalmıştır.

Bu çalışmada, Tokat yöresi halk oyunlarında kullanılan kıyafetlerin giyinme özellikleri, kıyafetlerin yapımında kullanılan kumaşlar, dikim şekli, süsleme özelliklerine göre çeşitliliği ve yörede giyilen halk oyunları kıyafetlerindeki bölgesel giyim farklılıklarının araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada gözlem ve röportaj yöntemi kullanılmıştır. Tokat il merkezi, Reşadiye, Almus, Zile, Turhal ilçeleri ile Çamlıbel Kasabası, Nebi, Sahil, Çayır, Kervansaray, Yahyakent, Acısu, köylerine gidilmiştir. İl merkezinde ve ilçelerde halk oyunları ile ilgilenmiş kişilerle, köylerde yaşları elli ve üzeri olan kimselere yörede kullanılan halk oyunları kıyafetleriyle ilgili sorular sorulmuştur. Ayrıca merkez, ilçe ve köylerde giyilen kıyafet örnekleri toplanarak stüdyo ortamında fotoğrafları çekilmiştir. Tokat'ın genelinde erkek halk oyunları kıyafetleri kullanılan kumaş, renk ve desen olarak hemen hemen aynı özelliklere sahip iken, özellikle bayan kıyafetlerinde farklılıklar görülmektedir. Erkek kıyafetleri siyah renkte, sekiz parçadan oluşan "hasseke veya alpaka" kumaştan yapılmaktadır. Üzerinde çok fazla süsleme olmayan erkek kıyafetleri genellikle sadedir. Bayan kıyafetleri; etamin kumaş, kutnu kumaş, kutnu altıparmak kumaş, jarse kumaş ve kadife kumaştan yapılmaktadır. Bu kumaşların üstü çeşitli renklerde nakış ipleri ile "kaneveçe" denilen bir teknik ile süslenmektedir. Bayan kıyafetlerinin tamamı onbir parçadan oluşmakta ve Tokat'ın genelinde beyaz etamin kumaştan yapılan kıyafetler giyilmektedir. Özellikle Bayan kıyafetleri bazı Bektaşî köylerinde halen günlük kıyafet olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu kıyafetlerin dikilmesi ve işlenmesi de bu köylerde çok yaygındır. Reşadiye ve Almus ilçelerinde ise kutnu kumaştan yapılan kıyafetlerin daha çok giyildiği gözlemlenmiştir.

1 Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Tokat Mail: efe588@hotmail.com

2 Dr. Erciyes Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Mail: bckoksevim@erciyes.edu.tr

3 Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Mail: ypaktas55@hotmail.com

Sonuç olarak, Tokat yöresi halk oyunları erkek kıyafetleri Tokat'ın genelinde aynı renk ve kumaştan yapılmaktadır. Bölgeler arasında kayda değer farklılık bulunmamaktadır. Bayan kıyafetlerinde ise; kumaş, renk, desen ve süsleme farklılıkları vardır. Bu farklılıklar özellikle Reşadiye, Almus ilçeleri ve bu ilçelerdeki köylerde daha fazla görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk oyunları kıyafetleri, halk oyunları, Bektaşî folkloru

INVESTIGATION OF FOLK DANCE DRESSES IN TOKAT REGION

ABSTRACT

One of the important city of Blacksea region; Tokat has very rich historical and cultural values. Variety of folk dance dresses and figures show Tokat regions origin and rich culture. Today the variety of folk dance dresses in Tokat had decreased.

The purpose of this study is to investigate the Tokat region folk dance dresses, characteristics of wearing, sewing form, characteristics of ornament and differences of regional wearing. In the study, observation and interview method were used. The study had done in Tokat city center, Reşadiye, Almus, Zile and Turhal districts, Çamlıbel town and Nebi, Sahil, Çayır, Kervansaray, Yahyakent, Acısu villages. Some questions had asked to individuals who interested with folk dances and 50 years old and over people who live in villages about folk dance dresses. Besides, took some example photos of collected folk dance dresses. In Tokat region male dresses have almost the same characteristics but differences have been observed in female dresses. Male dresses are black, created from 8 pieces of cloth which are called "hasse and alpaka". Male dresses are usually simple and they have not got much ornament. Female dresses are made from clothes which are called as coarse, kutnu, altıparmak kutnu, jarse and velvet. These clothes are decorated with colorful embroidery threads. This technique is called as "kaneviçe" and created from 11 pieces. In Tokat region often wearing folk dance dresses made from white coarse dresses. Especially women clothes put on apparent Bektaşî villages to diary clothes. Besides, village folk plant and operate to this clothes. In Reşadiye and Almus districts dancers are wearing folk dance dresses made from "kutnu".

As a result, male folk dance dresses of Tokat region are made from the same color, kind of textures. There is no difference among the region. In female dresses there're differences in tissue, color, figures and ornaments. These differences especially observed in Reşadiye and Almus districts and their villages.

Key Words: Folk dances, Bektaşî folklore, folk dance dresses.

GİRİŞ

İnsanın önemli ihtiyaçlarından biri olan örtünme, çok eski çağlardan günümüze dek toplum hayatında önemini korumuştur. Giyim her çağın ve milletin ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasi şartlarından etkilenerek biçimlenmiştir. İnsanlar bu etkenlerle birlikte, kendi kültürel yapılarını yansıtan kıyafetler üretmişlerdir. Bu kıyafetler ise zaman içerisinde folklorik bir değer olmuş ve geleneksel halk kıyafetleri olarak isimlendirilmiştir.

Türk giyim kuşamının, milletimizin uzun tarihi gelişimini, yayıldığı geniş coğrafi alanı, etkileşim halinde olduğu kültürleri ve değiştirdiği inanç sistemlerini göz önünde tutarak değerlendirilmesi gerekir. Çünkü milli giyim kuşam milli kimliğin bir parçasıdır (Bakır, 1999).

Halk oyunları kıyafetlerimiz Türk kültürel yaşamının ve halk kültürünün yansıttığı en önemli unsurlardan biridir. Ülkemizde yöresel kültürlerin özelliğini, çeşitliliğini ve zenginliğini halk oyunları kıyafetlerinde rahatlıkla görmekteyiz. Bu kültürel değerlerimizin yaşatıldığı illerden biri olan Tokat, halk oyunları açısından son derece zengin değerlere sahip illerden biridir. Bu zenginlik yörede oynana halk oyunlarının figürsel özelliklerine yansıdığı gibi, halk oyunları kıyafetlerinin çeşitliliğiyle de açıkça görülmektedir.

Tokat'ta özellikle bayan kıyafetlerinin yapımında, çok çeşitli süslemeler ile değişik renkte ve desende kumaşlar kullanılmaktadır. Bu kumaşlar ve süslemeler kıyafetin giyiniş amacına göre değişmektedir. Bazı kıyafetler son derece süslü ve alımlı iken, bazı kıyafetlerde sadelik olduğu görülmektedir. Günümüzde ise Tokat yöresi halk oyunları ekiplerine, yörenin kültürel değerlerini sergilemek amacı ile nakış ve süslemesi çok olan kıyafetler giydirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Tokat yöresi bayan ve erkek kıyafetlerinin giyim, süsleme, renk ve kumaş özelliklerini inceleyerek, Tokat yöresinde giyilen halk oyunları kıyafetlerinin yöresel farklılıklarını ve çeşitliliklerini ortaya koymaktır.

MATERYAL VE METOT

Araştırmada gözlem ve röportaj yöntemi kullanılmıştır. Tokat'ın Reşadiye, Almus, Zile, Turhal ilçeleri ile Çamlıbel kasabası, Nebi, Sahil, Çayır, Kızık, Acısu, köylerine gidilmiştir. Köylerde eskiden giyilen kıyafet örnekleri araştırılmış bulunan kıyafetlerin fotoğrafları çekilerek kayıt altına alınmıştır. Tokat merkezde ise Halk Eğitim Merkezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Kredi Yurtlar Kurumu Gaziosmanpaşa Yurt Müdürlüğü, halk oyunları ekiplerinin halk oyunları kıyafetlerinden de yararlanılmıştır. Ayrıca il merkezi ve ilçelerde halk oyunları ile ilgilenmiş kişilerle görüşülmüştür. Gidilen köylerde ise yaşları 50 ve üzeri olan kişilere yöresel kıyafetlerde kullanılan kumaş, süsleme özellikleri ve kıyafet çeşitleri ile ilgili sorular sorulmuştur. Görüşmeler esnasında önceden hazırlanan soruların yanı sıra görüşmenin seyrine göre farklı sorularda yöneltilmiştir. Araştırma kapsamında il, ilçe, ve köylerde görüşme yapılan kişilere aşağıdaki sorular sorulmuştur.

1. Tokat yöresi halk oyunlarında kullanılan kumaş çeşitleri nelerdir?
2. Kıyafetlerdeki nakış tekniklere nelerdir?
3. Yöreye özgü kıyafet çeşitlilikleri varmadır?
4. Kıyafetlerde en çok hangi renkler kullanılmaktadır?
5. Bayan ve erkek kıyafet parçalarının isimleri nelerdir?
6. Kıyafet süslemelerinde ne tür malzemeler kullanılmaktadır?
7. Bayan ve erkek kıyafetlerinin giyiliş sıralaması nasıldır?
8. Varsa kıyafet farklılıklarının çeşitleri nelerdir?

TOKAT YÖRESİ BAYAN HALK OYUNLARI KIYAFETLERİ

BAŞA GİYİLEN KIYAFETLER

Fesler

Yünden veya keçeden yapılan fes, genellikle bordo renkte olup tek parça külah şeklindedir. Başa giyilecek hale gelebilmesi için bazı kalıp işlemlerinden geçmesi gerekmektedir. Tokat yöresi halk oyunları kıyafetlerinde “semerli” (parçalı) fes ve “terek alı” fes olmak üzere iki farklı çeşit fes giyilmektedir.

1-Terek Alı: Daha çok Reşadiye ve Almus ilçeleri ve köylerinde yaygın olarak giyilmektedir. Kırmızı kadife veya hazır fötrle kaplanarak hazırlanan tahta çemberli festir. Fesin üst kısmına çember dikilerek orta kısmı şekillendirilir. Fesin alın kısmına gelen yerine basma veya jarse kumaştan kumaşlar dikilerek kapatılır. Bu kısımda kullanılan kumaşlar genellikle yeşil, mavi, renkli ve çiçek desenli kumaşlardır. Fesin ön kısmına altın veya gümüş paralar sık aralıklarla veya üst süste balıksırtı gibi dizilerek dikilir. Dikilen paralarla kumaş arasına ipe geçirilen boncuklar oya yapılarak dikilir. Yörede bu süslemeye “tel” denmektedir. Fesin ön tarafına dizilen altın veya gümüş paralar fesi takacak kişinin zenginlik düzeyini göstermektedir. Fesin düşmemesi için şakak kısmına dikilen ip saçların altından geçirilerek tutturulur. Bu ip bazen boncuklarla da süslenmektedir(Mavuş Han-Zekiye Bulut, Tokat, 10 Mayıs 2005)

2-Semerli (parçalı) Fes: Tokat'ta en yaygın kullanılan festir. Fesin tepe noktasının içine yün, pamuk, saman veya kuru ot doldurulur. Doldurulan kısım haili andıracak bir biçim alacak şekilde dikilerek sabitleştirilir(Bakır, 1999).

Bu kısım bir semer görüntüsü verdiği için “semerli fes” denmektedir. Fesin ön alın kısmına gelen yerleri çeşitli boncuk ve metal süslerle süslenmektedir. Arka kısmına ise saç bağı denilen takılar takılarak bütünlük kazandırılır.

Resim - 1 Terek Alı

Resim - 2 Semerli Fes

Yazmalar

1-Elmalı Yazma: Elmalı yazma, Tokat baskı sanatı ile yapılan bir başörtüsüdür. Siyah zemin üzerine bordo renkli elma desenleri basılarak yapılır. Yörede elma en çok yetiştirilen meyvelerden biri olduğundan dolayı, bu durum giysilere desen olarak yansımıştır. Elmalı yazmanın kenarları çatal oya tekniği ile işlenerek, pul ve boncuklarla süslenmektedir. Yazmanın arka tarafa gelen kısmı “V” şeklinde iki veya üç sıra çatal oya tekniği ile nakış yapılarak süslenir. Elmalı yazma üçgen şeklinde katlanarak, karşılıklı iki ucu birleştirilir ve bu şekilde başa bağlanır(Türker,1996).

Resim - 3 Elmalı Yazma

2-İçi Dolu Yazma: Siyah zemin üzerine çiçek desenlidir. Yazmanın içi çiçek desenleri ile dolu olduğu için bu isim verilmiştir. Kenarları çatal oya tekniği ile süslenir. Elmalı yazmadan farklı olarak çiçek desenleri ile süslenmiştir. Çengelköy yazması olarak da isimlendirilir.(Türker, 1992; Reyhan,1988) İçi dolu yazma genellikle Tokat'ın Reşadiye ilçesi ile köylerinde kullanılmaktadır. Sivas yöresi halk oyunları kıyafetlerinde de aynı yazmanın kullanıldığı bilinmektedir.

Resim - 4 İçi dolu Yazma

BEDENE GİYİLENLEN GİYSİLER

Sayalar

1-İç saya: Beyaz etamin veya beyaz pamuklu kumaştan dikilen ve günümüzde etek altlarına giyilen jüponun görevini yapan, iç etek şeklinde bir kadın çamaşırır (Bakır, 1999).

Entari şeklinde olan iç saya dış sayanın (üç peş) altına giyilmektedir (Özgür Zafer, 1999). İç sayanın omuz, yaka ve kol bölgeleri “kaneveçe” tekniği kullanılarak çeşitli nakışlarla süslenir. Etek ucunun iki yanında 15-20cm. yırtmaç vardır ve bel kısmı uçkur ile büzülür. Nakış yapılan iplerin rengine uygun olarak etek uçlarına püsküller yapılır. Son yıllarda iç sayanı beden kısmı kaldırılarak etek haline getirilmiştir. Bundan dolayı “iç etek” de denmektedir (Yener vd., 2000).

Resim -5 İç Saya

Resim - 6 İç Etek

2-Ak Saya (Üç Peş): Kadınların entari olarak giydikleri bir kıyafet parçasıdır. Beyaz renkli etamin veya patiska kumaştan yapılmaktadır. Giyside beyaz renkli kumaş kullanıldığından “ak saya” olarak da isimlendirilmiştir (Sadık Eryılmaz, 2007). Beden ve etek kısmı tek parça

halinde dikilen ak sayanın boyu diz altına kadar iner. Belden aşağı kısmı üç parça halindedir. Arka kısmı tek, ön tarafa gelen kısmı ise iki parça olarak dikilir. Bundan dolayı giysiye, “üç etek” veya “üç peş” de denmektedir (Yener vd.,2000). Kol, omuz, yaka, ve arka etek kısımları “kanaviçe” tekniği kullanılarak çeşitli nakışlarla süslenir. Nakışlarda mavi, sarı, yeşil, bordo, kırmızı renkli nakış ipleri sıklıkla kullanılır. Etek uçlarına nakışlarda kullanılan iplerin rengine uygun olarak püsküller dikilir. Günümüzde özellikle Alevi köylerindeki bayanlar tarafından çok zengin desen ve renklerde işlenmektedir. Aynı zamanda bu köylerde günlük yaşam içerisinde giyiniildiği de gözlemlenmiştir.

Resim - 7 Ak Saya (Ön)

Resim - 8 Ak Saya (Arka)

3-Kutnu Saya: “Üç peş” olarak da isimlendirilen kutnu saya, “mecidiye” kutnu veya “altıparmak” denilen kumaşlardan yapılmaktadır. İki parmak genişliğinde dik veya yuvarlak yakalı olan kutnu sayanın boyu diz altındadır. Etek uçları simli sırma ile süslenmiştir. Kesim ve dikim özellikleri ak saya ile aynı olmasına karşın kumaş çeşidi ve işleme özellikleri ak sayadan farklıdır. Daha çok Reşadiye ve Almus ilçelerinde ve köylerinde kullanılmaktadır.

Resim- 9 Kutnu Saya (Ön)

Resim - 10 Kutnu Saya (Arka)

4-Oymalı Saya: Üçgen olmalarından dolayı oymalı saya ismi verilmiştir. Jarse kumaştan yapılmaktadır. Sutaşı denilen zikzaklar yapılarak süslenmektedir. Yeşil, kırmızı, turuncu, kahverengi renkli kumaşlardan yapılır. Daha çok günlük hayatta iş yaparken giyilen bir kadın giysisidir. Kesim ve dikim özellikleri ak saya ile aynı olmasına karşın kumaş çeşidi ve süsleme özellikleri diğer sayadan farklıdır(Sadık Eryılmaz, 2007).

Resim- 11 Oymalı Saya (Ön)

Resim – 12 Oymalı Saya (Arka)

5-Kadife Saya: Kadife kumaş kullanılarak yapılmaktadır. Kumaş üzerine simli süslemelerle çeşitli desenler yapılarak süslenir. Kesim ve dikim özellikleri diğer sayalar ile aynıdır. Halk oyunları ekiplerinde çok fazla giyilmeyen kadife saya, genellikle köylerde özel günler için giyilen bir kıyafettir(Sadık Eryılmaz, 2007).

Resim- 13Kadife Saya (Ön)

Resim – 14 Kadife Saya (Arka)

Şalvar

Anadolu'nun birçok yörelerinde giyilen bir kadın kıyafetidir. Geniş ağı ve ağı yukardan olan şalvarın üst kısmı yukarıdan görünmez, alt kısmı ise topuklara kadar uzundur. Bol kesimli, bel ve paçaları uçkurla büzgülüdür (Yener vd.,2000). İç kısmı genellikle astarsızdır. Astarlı yapılan şalvarlar ise serin ve soğuk havalarda giyilir. Tokat'ta giyilen şalvarların dikim ve kalıp özellikleri aynıdır. Fakat kullanılan kumaş ve süslemeler açısından farklı özellikleri vardır.

1-Ak Şalvar: Beyaz etamin kumaştandır yapılır. Diz altının sağ ve sol kısımları kanaviçe işleme tekniği ile nakışlar yapılarak süslenmiştir. İşlemlerde bordo, sarı, mavi, kırmızı, yeşil renklerin ağırlıklı olduğu nakış ipleri kullanılır (Özgür Zafer,1999).

Resim- 15 Ak Şalvar (ön)

Resim – 16 Ak Şalvar (yan)

2-Paçalı Şalvar: İki farklı kumaştandır yapılır. Dizin üst kısmından bel hizasına kadar olan kısım pamuklu kumaştandır, diz altından topuğa kadar olan kısım ise "kutnu" kumaştandır yapılmaktadır. Diz altında kalan kısmın sağ ve sol yanlarına simli sırma ile süslemeler yapılır.

Resim- 17 Paçalı Şalvar (ön)

Resim – 18 Paçalı Şalvar (yan)

3-Kutnu Şalvar: Tamamı “kutnu” kumaştan yapılmış olan bu şalvar daha çok günlük işlerde giymek amacı ile giyilen bir kıyafettir. Sade olup herhangi bir işleme ve nakış yoktur.

Resim – 19 Kutnu Şalvar

Önlük

1-Şal Önlük: Önlük, kadınların köy yaşantısı içerisinde iş yaparken kıyafetlerinin diğer parçalarının kirlenmesini önlemek amacı ile kullandığı bir kıyafettir. Ayrıca yine köy hayatında yeri geldiğinde sıcak olan bir yemek kabını tutmak için kullandığı bir el bezi veya tarlada tohum ekerken uçlarını katlayıp içine tohum koyduğu bir torba olmuştur. Yani kadınların günlük işlerinde kullandığı bir araç görevini almıştı (Ayşe Uysal, 2008) Türk halk oyunlarında birçok yörede kullanılan bir giysi olan önlük, Tokat yöresin halk oyunları kıyafetlerinin en önemli parçalarından biridir. Yörede giyen önlükler el dokuması ile çeşitli renklerde ve desenlerde yapılır. Aynı zamanda yöre ağzında önlüğe “şal öynük” de denmektedir.

2-Dokuma Önlük: El tezgahlarında yün iplik kullanılarak dikdörtgen şeklinde dokunur. Üzeri çeşitli geometrik desenlerle süslenir. Önlüğün kenarları kullanılan iplerin rengine uygun püsküllerle süslenir. Bel kısmına yünden kuşak veya kolon geçirilir (Bakır, 1999). Bu kuşağın uçları da püsküllerle süslenmiştir. Boyu diz altında dış sayanın boyundan kısa olacak şekilde yapılır. Bazı önlüklerin üzerleri iplere geçirilmiş boncuklarla süslenir. Bunlara “boncuklu önlük” denmektedir. Yörede önlük üzerindeki süslemeler kadınların marifetlerini göstermeleri açısından önemlidir. Bazen önlüklerin üzerlerine altın takılar takılmaktadır.

Reşadiye İlçesinde bu önlüklerden farklı olarak dokuma kumaş üzerini sim sırma ile desen yapılmış önlülere de halk oyunları ekiplerinde kullanılmaktadır. Geometrik desenlerle nakışlanan önlük de fazla desen olmayıp sadedir (Kemal Ünal, 2007).

Resim - 20 Dokuma Önlük

Resim - 21 Boncuk Süslemeli Önlük

Resim - 22 Reşadiye İlçesinde Giyilen Dokuma Önlük

3-Kadife Önlük:Dokuma önlükten farklı olarak kadife kumaştandır. Üzerine sisli sırmalardan çeşitli şekiller verilerek süslenmektedir. Bel kısmına ip örgüden yapılan bir bel bağı bağlanmıştır. Önlüğün arka tarafına ise astar kumaş dikilir. Bu önlük Tokat halk oyunları ekiplerinde çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Bazı ilçelerde ve köylerde giyilen bir kıyafettir(Sadık Eryılmaz , 2007)

Resim - 23 Kadife Önlük

Arkalık: Tokat yöresi halk oyunları kıyafetleri genellikle beyaz renkte kumaşlardan yapılır. Bundan dolayı kıyafetler çabuk kirlenebilir. Özellikle kadınlar bir yere oturduklarında kıyafetlerinin arka kısımları daha çok kirlenmektedir. Bu durumu önlemek isteyen Anadolu kadını kıyafetin arka kısmına arkalık adı verilen bir kumaş bağlamıştır. Zaman içerisinde bu kumaş parçası kıyafetin bir parçası haline gelmiştir (Selahattin,2004).

Arkalık el dokuma tezgahlarında ayrı renkteki ince yün ipliklerden ensiz olarak üç parça halinde dokunur. Sonra birbirine dikilerek birleştirilir. Uçları püsküllüdür ve püsküller uzun bırakılmıştır. Bu püsküller örülerek çeşitli boncuklarla süslenir. Yörede “göbek bağı”, “saçak” gibi isimlerle de adlandırılır.

Boncuklu Bel Bağı: Genellikle bayanların günlük yaşamda kullanmadığı, özel günlerde, düğünlerde ve bayramlarda kullandığı bir süs giysisidir. Tamamen boncuk kullanılarak örme şeklinde yapılır. Kullanılan boncukların renkleri kıyafetlerdeki işlemlerin rengine uyumlu olarak yapılır. Boncuklu bel bağı kıyafetin arka tarafına, arkalığın üstüne bağlanır (Kemal,1997).

Resim - 24 Arkalık

Resim - 25 Boncuklu Bel Bağı

Tuzluk: Hayvancılıkla uğraşanlar besledikleri koyunlara etlerinin lezzetleşmesi için sürekli tuz verirler. “Tuzluk” köylü kadınların bu tuzu taşıması için yaptıkları küçük bir çantadır. El tezgahlarında yün iplikler kullanılarak dikdörtgen şeklinde dokunur. Anadolu kadını her kullandığı eşyada olduğu gibi bu eşyasını da çeşitli süsleme şekilleri ile güzel bir görünüme kavuşturmuştur. Tuzluğun üzeri boncuklar, püsküller ve nakışlarla süslenir. Yörede farklı renklerde ve desenlerde tuzluklar vardır. Tuzluk önlüğün üzerine vücudun sağ veya sol yan tarafına gelecek şekilde bel hizasında bağlanır (Aziz,1996).

AYAĞA GIYİLEN GIYSİLER

Alaca Çorap: Kökboyalı iplerden beş şiş tekniği ile elde örülen çorap, çeşitli renkte ve

desende yapılmaktadır. Kırmızı, mavi, yeşil, turuncu, sarı ve siyah renkler başta olmak üzere en az üç veya dört farklı renkli ipten örülmektedir. Bu kadar renkli olması ve kırmızı renkli iplerin çok kullanılmasından dolayı “alaca çorap” ismi de verilmiştir. Bayan çoraplarının boğaz kısmı dizin altına kadar çekilecek şekilde örülmektedir. Çorabın bilekten yukarıda kalan kısmı şalvarın altında kalmaktadır (Teslime Dursun, 2007).

Resim – 26 Alaca Çorap

Aynalı Çarık: Manda veya öküz derisinin tuz veya şapla terbiye edilmesinden elde edilen deri ile yapılır. Deri ayakaltından parmakların üstlerine doğru toplanarak sıyrımlarla dikilir. Ayağın üst kısmına gelen yerlerinde deri arasına küçük bir ayna konulduğundan, bu çarıklara “Aynalı Çarık” ismi verilmiştir. Çarığın uç ve yan kısımlarına süslü olması amacı ile amacıyla renkli ponponlar dikilmektedir (Süreyya Vahitoğlu, 2006).

Resim – 27 Aynalı Çarık

Ayşe Uysal Tokat Nebi Köyü

TOKAT YÖRESİ ERKEK HALK OYUNLARI KIYAFETLERİ

BAŞA GİYİLEN KIYAFETLER

Fes: Keçeden veya yünden yapılan ve külah şeklinde olan fesin, alın bölgesine gelen kısmına alaca poşu dolak şeklinde sarılarak bağlanır. Fes genellikle bordo renklidir. Özellikle 1970, li yıllarda Tokat erkek ekiplerinde sık olarak kullanılmıştır. Günümüz erkek ekiplerinde ise daha çok terlik kullanılmaktadır (Bahattin Destebeşi, 2006).

Alaca Poşu: İnce dokumalı kumaştan yapılır. Düz çizgi şeklinde desenleri olup, sarı, mavi, yeşil, kırmızı renklerin hakim olduğu bir örtüdür. Genellikle kenarlarından kıvrılarak fesin etrafına dolak şeklinde sarılır. Başın sağ veya sol tarafından düğüm atılarak bağlanır ve düğümün uçları aşağı doru bırakılır (Bahattin Destebeşi, 2006).

Resim - 28 Fes

Resim - 29 Alaca Poşu

Terlik: Genç kızların nişanlılarına yaptığı ve hediye olarak verdiği terlik erkek kıyafetleri içerisinde en süslü olan parçadır. Bez pamuklu dokuma veya beyaz etamin kumaştan tepesi büzülerek yapılır. Üzeri renkli nakış iplikleri ile zikzak formda, nakışlarla süslenir. Çeşitli renklerde yapılan ponponlar terliğin kenarlarına ve tepe kısımlarına dikilir. İsteğe göre terliğin tepe orta noktasından ipe geçirilmiş boncuklarla yapılan püsküllerde dikilmektedir (Selahattin, 2004).

Resim - 30 Terlik

BEDENE GİYİLEN KIYAFETLER

Gömlek (İçlik, Göynek): Halk arasında “konek”, “içlik” olarak da isimlendirilir. Genellikle beyaz pamuklu kumaştandır yapılır. Gömlek zıvganın üzerine yeleğin ise altına giyilen bir kıyafettir (Aziz,1996). Gömleğin üzeri Tokat yöresine has geleneksel baskı boyama tekniği ile siyah renkte desenler basılarak süslenir (Şahin Bozdemir, 2006). Ön ortası düğme ile kapatılır. İlk düğmeye yakın mesafeye ince pililer yapılır ve pililerin arasına daha ince koyu renkli biyeler geçilir. Uzun kolu ve hakim yaka olan gömleğin boyu kalça hattının altında biter. **Yelek:** Gömleğin üzerine abanın altına giyilen bir giysi olan yelek günümüzde “alpaka” veya “hasseke” kumaşlardan yapılmaktadır. İçi astarlıdır. Yaka kısmı omuzdan itibaren göğse kadar “U” şeklinde oyuntuludur. Ön kısmı ilik ve düğme ile kapatılır. Sağ ve sol tarafında iki adet cep vardır. Yelek genellikle siyah renkli kumaştandır yapılmaktadır.

Resim - 31 Gömlek

Resim - 32 Yelek

Zıvga: Önceleri “kıl örme” veya “depme” denilen özel bir dokuma kumaştandır yapılan zıvga günümüzde “alpaka” veya “hasseke” kumaşlardan yapılmaktadır. Terilen cinsi kumaşlardan dikilenlerin ağ kısmı oyuntuludur. Oyuntuya 80-90 cm boyunda ve 40-45 cm genişliğinde ek parça geçirilir. Böylece zıvganın ağı bele kadar genişletilmiş olur. Belde meydana gelen bolluk bir uçkur ile büzülür. Paçaları dizden aşağı kadar dar olan zıvganın yanlarında ilik cepleri vardır (Bakır, 1999). Yan dikişleri üzeri, cep ağızları ve paçaların iç tarafı zıvganın renginde, kaytanla süslenir.

Resim - 33 Zıvga

Zıvga Bağı: Yere çakılan iki ağaç arasında, çarpana denilen bir sistem ile dokunarak yapılır. Bundan dolayı yörede “çarpana bağı” olarak da isimlendirilmektedir (Hüseyin Uysal, 2006). Dokuma esnasında sıklıkla kırmızı, mavi, yeşil, sarı kökboyalı ipler kullanılır (Nebahat Kaya, 2006). Genişliği 2-3cm. uzunluğu ise yaklaşık 2 metre civarındadır. Zıvga bağının her iki ucu çeşitli renkte ponponlarla ve boncuklarla boğumlu bir şekilde süslenir. Zıvganın üzerine, bel hizasına gelecek şekilde dolanarak bağlanır. Uç kısımları yanlardan dize kadar indirilecek şekilde bırakılır.

Resim – 33 Zıvga Bağı

Kuşak: Bele sarılan kuşak genellikle Türk halk oyunlarında birçok yörede giyilen geleneksel bir giysidir. Kırmızı, yeşil, sarı ve mavi renklerin çok kullanıldığı çizgili desenli ve kare biçimindedir. Antep şalı olarak bilinen ve özel bir dokumadan yapılan bu kumaş beli sık ve dik tutmaya yarar. Bağlama işlemi için kuşak parçası öne üçgen olarak katlanır, sonra ortalama bir karış genişliğinde ölçü alınarak bele sarılır (Aziz, 1996).

Resim – 34 Kuşak

AYAĞA GİLEN KIYAFETLER

Alaca Çorap: Yörede erkeklerle bayanların giydiği çoraplar aynı özellikte olmakla birlikte, bayan çoraplarından farklı olarak erkek çoraplarının boğaz kısımları daha uzundur. Bunun sebebi ise zıvganın paçaları katlanarak çorabın diz altına kadar çekilmesidir. Kırmızı, mavi, yeşil, turuncu, sarı, renkli ve kökboyalı yün iplerle yapılan çoraplar beş şişle örülür.

Resim – 35 Alaca Çorap

İpli Çarık (Sıımlı Çarık): Manda veya öküz derisini tuz veya şap ile terbiye ettikten sonra kurutularak yapılır. Deri ayakaltından başlayarak parmak üslerini örtecek şekilde toplanır. Yanlarına delikler açılarak bu deliklerden sıırım geçirilir. Bu sıırımlar ayak bileğinin üst kısmından başlayarak bacağa sarılır ve bu şekilde bağlanır(Süreyya Vahitoğlu, 2006).

Resim – 36 İpli Çarık

Yemeni: Kısa kenarlı kaba görüntülü hafif bir pabuçtur. Kösele üzerine işlenmiş koyun derisi kullanılarak yapılır. Günümüzde halk oyunları ekiplerinde çarıktan ziyade yemeni daha

çok tercih edilmektedir. Yemeninin işlenmiş deriden yapılması ve bakımının kolay olması, muhafaza açısından da kolaylık sağlamıştır. Bununla birlikte yörede çarık yapan ustaların giderek azalması yemeni kullanımını yaygınlaştıran bir başka unsurdur.

Resim – 36 Yemeni

BAYAN VE ERKEK KIYAFETLERİNİN GİYİNİŞ SIRALAMASI

Giyiniş Sırası	Bayan Giysileri	Erkek Giysileri
1	Çorap	Gömlek
2	Şalvar	Yelek
3	İç Saya	Şalvar
4	Dış Saya	Zıvga Bağı
5	Önlük	Çorap
6	Arkalık	Yemeni
7	Boncuklu Bel Bağı	Kuşak
8	Tuzlu	Fes veya Terlik
9	Fes	
10	Yazma	
11	Çarık	

TARTIŞMA VE SONUÇ

Türk halk oyunları içerisinde, Tokat yöresi halk oyunları kıyafetleri renk, desen ve süslemeler açısından büyük zenginliğe sahiptir. Özellikle bu yörede kullanılan bayan halk oyunları kıyafetleri çok renkli ve desenli kumaşlardan yapılmaktadır. Yazmacılık sanatının Tokat'ta çok eski ve bilinen bir meslek olması, bazı kıyafet parçalarının süslenmesinde bu sanatının

kullanılması şeklinde kendini göstermektedir. Bölge halkı genellikle geçimini tarımdan sağladığı için, tarım'ın bölge kültürüne önemli etkileri olmuştur. Bu sebeptendir ki yörede yetişen tarım ürünlerinin yazmacılık sanatını etkilemiş ve bayan kıyafetlerinde başa giyilen yazmalara da desen ilhamı olmuştur(Kemal Türker, 2007).

Tokat yöresi bayan halk oyunları kıyafetleri fes, yazma, iç saya, dış saya, şalvar, çorap, çarık, önlük, arkalık, tuzluk ve boncuklu bel bağı olmak üzere 11 parçadan oluşmaktadır. Baş kısmına fes ve yazmama, beden iç saya, dış saya, şalvar, önlük, arkalık, boncuklu bel bağı, ayağa ise, çorap ve çarık giyinmektedir. İç saya, dış saya ve şalvarlarda etamin kumaş, kadife kumaş, kutnu kumaş, kutnu alpaka kumaş, jarse kumaş, pazen kumaş ve kutnu altıparmak kumaşlar kullanılmaktadır. Üç peş veya üç etek olarak da isimlendirilen dış saya kullanılan kumaş ve işlenen desenlere göre ak saya, kutnu saya, oymalı saya ve kadife saya şeklinde farklı çeşitlerde yapılmaktadır. Bu üç eteklerin içerisinde yaygın olarak beyaz etamin kumaştan yapılan ak saya en kullanılmaktadır. Ak sayanın üzeri çeşitli renklerdeki nakış ipleri ile nakışlar yapılarak süslenir. Sayalarda olduğu gibi şalvarlarda kullanılan kumaş türüne göre ak şalvar, kutnu şalvar, paçalı şalvar olarak isimlendirilir. Önlük, arkalık ve tuzluklarda el dokuması kumaşlar kullanılmaktadır. Ayağa çeşitli renklerdeki yün iplerden yapılmış çoraplara giyilmektedir. Ayağa ise aynalı çarık olarak isimlendirilen ve ham deriden yapılan çarık giyilir.

Tokat yöresi bayan halk oyunları ekiplerinde beyaz etamin kumaştan yapılan kıyafetlerin daha çok kullanıldığı görülmektedir. Etamin kumaş üzerine yapılan işlemlerin, kıyafeti daha alımlı ve gösterişli yapması bu kıyafetlerin tercih edilme sebebi sayılabilir. Günümüzde bu kıyafetler özellikle Bektaşî köylerinde bayanlar tarafından işlenmekte ve düğün, nişan gibi özel günlerde giyilmektedir. Kıyafetler üzerindeki işlemlerin güzel ve alımlı olması bu kıyafetleri işleyen kişinin el becerisini, maharetini ve zenginliğini ifade etmektedir. Reşadiye, Almus, Artova, Yeşilyurt ilçelerinde ise kutnu veya kadife kumaşlardan yapılan kıyafetlerde giyilir. Bu durum bayan kıyafetlerinde bölgesel farklılıklarında olduğunu göstermektedir.

Yörede giyilen erkek halk oyunları kıyafetleri fes, yelek, zıvga, gömlek, çorap, yemeni, kuşak ve zıvga bağı olmak 8 parçadan oluşmaktadır. Başa fes veya terlik, bedene gömlek, yelek, zıvga, zıvga bağı, kuşak ayağa ise çorap ile yemeni giyinilmektedir. Yelek ve zıvga genellikle siyah renkte olup, alpaka veya hasseke denilen pamuklu kumaşlar kullanılarak yapılmaktadır. Ayrıca bu kıyafetlerin üzerlerine nakış veya süsleme yapılmaz genellikle sadedir. Gömlek beyaz renkli ve hakim yaka olarak yapılır. Üzerine el basması tekniği ile siyah renkte çeşitli süslemeler yapılır. Zıvganın üzerine yani bel kısmına zıvga bağı, onun üzerine de şal kuşak dolanır. Erkek kıyafetlerinde ayaya giyilen çoraplar bayan çorapları ile aynı özellik taşır. Fakat bayan çoraplarından farklı olarak boğaz kısımlarının daha uzun olmasıdır. Ayağa yemeni adı verilen kaba görümlü bir pabuç giyilir.

Tokat genelinde erkek kıyafetleri hemen hemen aynı özellikler taşır. Kıyafetlerin kumaş ve süsleme özellikleri aynıdır. Başa giyilen kıyafetlerde olduğu gibi bazı kıyafetler farklı olsa da, bu durum çok büyük bir farklılık sayılmaz. Bu durum yörede giyilen erkek halk oyunları kıyafetlerinde bölgesel farklılıkların olmadığını göstermektedir.

KAYNAKLAR

A).Yazılı Kaynaklar

- ADIGÜZEL, Selehattin.(2004).“Tokat'ta Folklor Gülü Bardağ İçinde”. Tokat. S.198-203
- ALTUNTAŞ, Yener- ŞAHİN, Yüksel- KAHVECİ, Mücella.(2000). “ Tokat İli Halk Oyunları Kıyafetleri Teknik Çizimleri. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara. S.2-9
- ALKAYA Özgür Zafer. (1999). Tokat Yöresi Halk Oyunları. Lisans Tezi.GOP. Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu. Tokat
- BAKIR, Süleyman.(1999). Tokat Yöresi Giyiminin Genel Olarak İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İTÜ. Sosyal bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- HACİBEKİROĞLU, Erol. (1993). “Halk Oyunları Giysi Rehberi” Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayını Ankara. S.84-85
- KAYA, Reyhan. (1988). “Türk Yazmacılık Sanatı” İş Bankası Kültür Yayınları, S.77
- KILIÇ, Aziz.(1996). Tokat Turhal Yöresi Halk Oyunları. Milli Eğitim Bakanlığı “A” Kategorisi Jüriliğine Yükselme Tezi. Ankara.
- TÜRKER, Kemal.(1996). “Ağaç Baskı Tokat Yazmaları”. Türkiye İş Bankası Kültür Sanat Dergisi, S.33.
- TÜRKER, Kemal.(1992). “Tokat Yazmaları” Tokat Kültür Araştırma Dergisi, S.12.
- TÜRKER, Kemal. (1997). “Tokat Yöresel Giysilerinden Biri ve Bir Köy Düğünü” Türkiye İş Bankası Kültür Sanat Dergisi, S. 32

B).Sözlü Kaynaklar

- Ayşe Uysal, Tokat/ Nebi Köyü 1949 Doğumlu.
- Bahattin Destebaşı, Tokat/ Merkez 1954 Doğumlu - Tokat Yöresi Halk Oyunları Uzmanı.
- Hüseyin Uysal, Tokat/ Nebi Köyü 1954 Doğumlu.
- Mavuş Han, Almus/ Sahil Köyü 1941 Doğumlu.
- Kemal Ünal, Tokat/ Reşadiye İlçesi 1955 Doğumlu.
- Kemal Türker, Tokat/ Merkez 1957 Doğumlu.
- Muittin Aygın, Tokat/ Merkez 1948 Doğumlu - Tokat Yöresi Halk Oyunları Müzisyeni.
- Nebahat Kaya, Tokat/ Merkez 1957 Doğumlu.
- Sadık Eryılmaz, Tokat/ Zile İlçesi 1933 Doğumlu.
- Süreyya Vahitoğlu, Tokat/ Merkez 1932 Doğumlu - Çarık Ustası.
- Şahin Bozdemir, Tokat/ Merkez 1962 Doğumlu - Tokat Yöresi Halk Oyunları Müzisyeni.
- Teslime Dursun, Tokat/ Kızık Köyü 1944 Doğumlu.
- Zekiye Bulut, Almus/ Sahil Köyü1952 Doğumlu.